

РЕЗИЮМЕТА НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ НА ГЛ. АС. Д-Р ВОЙН БОЖИНОВ

1. Национално могъща и обединена България. Формациите на радикалната десница и националният въпрос. ИК „Гутенберг“. С., 2014 (в съавторство с Николай Поппетров), 273 стр. (авторство стр. 31-45, 64-121, 156-181). ISBN 978-619-176-023-7.

Настоящото изследване е дело на колективен труд съвместно с историка Н. Поппетров. Осъществено е на базата на богат документален материал и най-вечена периодичния печат от междувоенния период, свързан с крайнодесните партии и организации и техните програмни документи. Приложеният изследователски подход е комплексен. Той отчита влиянието на различни обществени фактори върху българския национален въпрос, допълнително задълбочил се след края на Първата световна война. Целта на труда е да разкрие и представи новото развитие на българската национална проблематика в контекста на измененото геополитическо status-quo на Балканите и след българското поражение в световния военен конфликт.

Във фокуса на изследователския ми интерес стоят няколко организации от българския крайнодесен спектър и промяната на техните идейни възгледи по разплитането на затегнатия се национален въпрос, след подписването на Ньойския договор. Така например, първофашистка формация като Съюза „Българска родна защита“ в началото на своята обществена дейност заема умерени позиции, задоволявайки се със зачитането на правата на българите, останали по волята на победителите в съседните на царството държави и с искането за излаз на Бяло море. Същото може да се съотнесе и за Съюза на бойците, който тръгва с умерени искания по трудната материя. С течението на времето, обаче и двете формации преминават към по-остър език, което ги превръща в типични реваншистки организации, носещи заряда на фашизма.

Внимание е отделено и на две (първо)нацистки организации – Националната задруга и НСБРП, които са преходни формации към изчистения националсоциализъм. Тяхната крайност ги осъжда на бързо изчезване от родната политическа сцена.

Изключително интересни са други две тоталитарни структури – „Звено“ и НСД. Първата е единствената дясна формация, добрала се до властта и имаща възможността да приложи намеренията си в политическата реалност. В книгата подробно се спирам на „Звено“, тъй като той се отличава от останалите партии, като подчертавам тези различия – желание за добри връзки с Франция и Югославия, които са основни опоненти на фашистка Италия, отрицателно отношение към ВМРО и т. н. Отделил съм място и на Народното движение на проф. Цанков, което макар и да се придържа към острата фразеология не би могло да се определи като фашистко/нацистко, най-малкото, защото то не е антисемитска организация.

В хода на детайлно проучване на структурата, функциите и дейността на тези формации се прави задълбочен анализ по отношение на следните проблеми: откъсването на изконно български земи от територията на царството; бежанският въпрос, довел до огромни страдания за нацията; отношенията със съседните страни, държащи царството в пълна изолация; възможностите за реванш и за отстраняването на несправедливостите от Ньой и т. н. Едновременно с това е направена съпоставка между някои от формациите по такива важни въпроси като отношението им към македонския въпрос и ВМРО, разбирателството със съседите и най-вече с Югославия и т. н. На различна трактовка са поставени и действията на групата около Ив. Михайлов, която се подлагана критика, заради поведението ѝ застрашаващо българската държавност в Пиринския край, т. е., създаването на т. нар., „държава в държавата“. Оценявам положително политиката на деветнадесетомайците по отношение на Вътрешната организация, чрез които тя е ликвидирана.

2. Управлението на деветнадесетомайците 19 май 1934 – 22 януари 1935 година. ИК „Арка“. С., 2017, 247 стр. ISBN 978-954-8356-62-6.

Монографичното изследване разширява и задълбочава проблематиката в полето на националната история като проследява в детайли продължилото девет месеца управление на т. нар., деветнадесетомайци – симбиоза между звенарите и представителите на Военната лига. Монографията е разработена въз основа на значителен документален материали сведения от българския и чужд периодичен печат от онова време.

В първа глава обръщам внимание върху институциите, на които се крепи българската държавност като анализирам техните характеристики след Първата световна война. В обсега на историческото изследване влизат: Търновската конституция, както и опитите на БЗНС за промяна на основния закон; монархическият институт и съжителството му с правителствата на земеделците, Сговорът и Народният блок; Народното събрание и неговите правомощия; структурата на Министерския съвет; партийната система в царството. Целта на анализа и представената информация е да даде възможност на читателя да сравни общественият вървеж в страната преди преврата и след него.

Втора глава осветлява пътя към радикалната промяна, мотивите за нейното извършване, самият акт на преврата и причините за неговия успех. Отделено е място на историята на „Звено“ и на Военния съюз, характеризирани е управлението на Народния блок, действията на армията в нощта на 18 срещу 19 май, възприемането на преврата от българската общественост и в чужбина и т. н. Направен е и задълбочен анализ и на превратаджийския кабинет, придружен от оценки за министрите в правителството.

Фокусът на изследователския интерес в трета глава пада върху същинското управление на деветнадесетомайците и отличителните черти на вътрешната им политика – забрана на партиите, ликвидация на ВМРО, гонения срещу комунистите и т. н. Следва параграф посветен на административната дейност и на реорганизацията на местната власт. Става дума за подмяната на административния

персонал в министерствата и общините, икономии и административни реформи, преименувания на населени места и т. н. Добре осветлени са обществените преобразования, направени от деветнадесетомайците – дейността на „Обновата“, групирането на обществото в казионни организации, мястото на църквата в държавните дела, стремежът за налагането на елитарност, деветнадесетомайската съдебна реформа, борбата с бедността и безработицата. Подобавашо внимание е отделено и на финансовите мероприятия на превратаджийския кабинет – налагането на системата от монополи, създаването на „Банка Български кредит“, емитирането на нови парични знаци и т. н.

Книгата има параграф и за външната политика на официална София, след 19 май. Акцентът е поставен върху установяването на българо-съветските дипломатически отношения и посещението на крал Александър I в царството и неговото убийство, станало малко след софийската му визита. Направен е задълбочен анализ на деветнадесетомайската идеология. Изводът е, че тя надживява своите политически „родители“ и е използвана от цар Борис III за затвърждаването на личния му режим. В този контекст монографията широко отразява взаимоотношенията между монархът и неговото правителство, както и конфликтите във Военния съюз, който е основния двигател на преврата. Поради изброените причини в изследването се набляга на действията, предприети от царя в борбата му с превратаджиите. Проследени са сложните политически маневри, които в крайна сметка довеждат до оставката на деветнадесетомайския кабинет, с което бива поправен пътя към установяването на своеобразния личен режим на цар Борис III. Не са пренебрегнати и взаимоотношенията във Военната лига, оказали се решаващи за съдбата на деветнадесетомайското управление и по-точно за неговия скоростиган край.

3. Република Македония в съвременната геополитика. ИК „Гутенберг“. С., 2017, 314 стр. ISBN 978-619-176-106-7.

Монографията проследява *status-quo*-то на Република Македония в международните отношения в наши дни и се стреми да разкрие и набележи българските интереси в настоящите геополитически условия, оформили се около младата държава, след обявяването на нейната независимост през 1991 г. Методологическият инструментариум за анализ включва система за подходи и методи, като основен е историческият, т. е. процесите и явленията се представят в проблемно-хронологичен аспект.

В първа глава се проследява миналото на РМ като съставна част от социалистическа Югославия и нейното място из сложните взаимоотношения в многонационалната държава. Специално внимание се обръща на развитието на югославския македонизъм като идеологическа основа върху, която стъпва политическото съществуване на югославската република. Описано е неговото силово насаждане, методите му на работа, прокарвани от скопските велможи, както и резултатите от нея. Подчертават се периодичните антибългарски кампании, като тенденция в поведението на Скопие и на Белград. Проследена е също силната зависимост на политиците от НРМ към Белград и стремежа им постоянно да се нагаждат към желанията, идващи от югославската столица. В изследователското

поле намират място враждебното отношение на Скопие спрямо България, търсенето на „македонско малцинство“ в Благоевградския окръг, желанието на политиците край Вардар за съхраняването на тесните връзки с Белград и т. н.

Акцентът във втора глава пада върху последния етап от разпада на СФРЮ и обявяването на РМ за независима държава. Посочени са колебанията сред скопския елит и щението му да се запази югофедерацията на всяка цена, за да се съхранят властовите привилегии, както и обстоятелствата около провъзгласяването на „македонската“ независимост – акт, предприет от скопските велможи единствено, за да запазят себе си и системата, която са изградили. В главата са набелязани важни моменти от политическото развитие на РМ през първите години от нейната самостоятелност, засилването на албанския елемент, ясната поляризация между СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ. Обърнато внимание на гражданската война в страната от 2001 г., и на последвалото подписване на Охридското споразумение, дало нова държавнотворна рамка на младата държава. Осветлено е десетгодишното управление на Н. Груевски, форсирало т. нар., античен македонизъм и предприело крайно враждебно поведение спрямо България, както и редица други проблеми – гръцката блокада и ветото на Атина; платформата от Тирана, дала нов тласък на албанския национализъм; „цветната революция“ в Скопие и падането на Груевски от власт; погромът над парламента и поемането на управлението от социалдемократите. На базата на историческите и политическите реалности излагам своята прогноза за бъдещото развитие на РМ, очертавайки неясна перспектива пред младата държава, дължаща се на сериозните противоречия вътре в страната и на различните интереси между великите сили.

В третата глава на книгата е отделено значително място на отношенията на РМ с Великите сили, като повествованието е съпроводено от необходимата историческа ретроспекция. Чрез факти и примери е онагледено поведението на САЩ, Русия, Турция, Китай и ЕС спрямо младата държава и са отбелязани интересите на всеки един от големите политически фактори в РМ, сред които изпъква огромното противоречие между Запада (САЩ и ЕС) и Русия, както и твърде интересната линия, начертана от Китай, спрямо югозападната ни съседка, която Пекин неуклонно следва.

Четвърта глава описва отношенията на РМ с нейните съседи – Сърбия, Гърция, Албания/Косово. В нея се очертава желанието на Белград да запази влиянието си в Скопие, гръцкото veto, оставящо настрана РМ от глобалните процеси, с което се очертава негласната гръцко-сръбска коалиция, спрямо младата държава. Обръща се внимание на албанските амбиции към югозападната ни съседка и противоречията между албанците, които биха могли да се появят сред тях.

В пета глава тежестта пада върху отношенията между България и РМ, като тук отново правя задължителната историческа ретроспекция от близкото минало – признаването на РМ от официална София, последвалото неискрено поведение на Скопие спрямо българската страна, възходът на взаимоотношенията през 1999 г., постигнато чрез подписването на съвместна декларация между двете правителства. Паралелно с това се проследява кризата в отношенията между двете страни, започнала през 2001 г., и задълбочила се с началото на управлението на Груевски.

Монографията предлага някои варианти за бъдещото поведение на официална София, базирани върху историческите факти по дългогодишното развитие на македонския въпрос. Във връзка с това се анализира македонизма, неговите вариации и начините за борба с него, както в границите на България, така и в международните институции, където тази изкуствено създадена идеология е пуснала корени. Оценена е българската политика през последните 20 години с критичен поглед към някои български постъпки – колебанията на официална София спрямо агресивното поведение на Скопие, проблемът за „македонският“ език, та било тойи „според конституцията на РМ“, силната зависимост на българската позиция от външни фактори (САЩ) и т. н.

Книгата съдържа две приложения. Първото се занимава с договора за добросъседство от 2017 г., като е представен текста на споразумението и е направен задълбочен анализ на документа. Второто се концентрира върху архитектурния облик на Скопие във връзка с промяната на градската физиономия на „македонската“ столица във връзка с засилването на античния македонизъм.

4. Република Македония в съвременната геополитика и мястото на българския национален интерес там. С., 2018 (в съавторство с Йорданка Стоянова-Тонева), стр. 246 (авторство стр. 7-106). ISBN 978-619-7200-11-9.

В онази част от книгата, която е написана от мен, предавам в съкратен вид съдържанието и изводите от монографията „Република Македония в съвременната геополитика“. В текста съм направил някои изменения, които правят изложението по-достъпно, без то да бъде обременявано с редица исторически факти. Това е направено във връзка с обстоятелството, че изследването бе написано по проект на Дипломатическия институт при Министерството на външните работи на Република България.

5. Социалистическа Югославия в агония 1980-1989. С., ИК „Арка“, 2019, 240 стр. ISBN 978-954-8356-67-1.

Тежестта на монографията пада върху развитието на Югославия, след кончината на Йосип Броз Тито/ Валтер и завършва с промените в конституцията на Социалистическа република Словения, направени през есента на 1989 г. Чрез тях югославският разпад приема реални форми и измерения. Горната хронологическа граница именно 1989 година, тъй като с падането на берлинската стена, геополитическото status-quo в света радикално се измени. С вълната от промени в Източна Европа, деструктивните процеси в югославското пространство вече се извършваха на съвършено друг фон, изискващ различен тип исторически разказ.

В книгата се отделя внимание на създаването на Титова Югославия, на нейната държавна структура, на противоречията в страната още докато Тито е жив. Прави се анализ на конституциите от 1946, 1963 и 1974 г., както и на конституционния закон от 1953 г., оформили държавния характер на многонационалната държава. Дава се оценка на самоуправлението и на резултатите от него. Обръща се внимание на различното икономическо развитие на югославските републики и региони, които поражда противоречие между

югославския елит. Подчертава се зараждането на албанския въпрос в СФРЮ и неговото негативно въздействие върху политическото развитие на страната, поради съпротивата на СРС за даването на повече права на косовските албанци и т. н.

В монографията е застъпена смъртта на Тито и последствията от нея. Подчертава се влизането в сила на т. нар. ротационна система на управление на страната и на СЮК – водещата политико-обществена сила в СФРЮ. В книгата се описва борбата за власт след Титовата кончина, стремежът на представителите на различните нации в страната за налагане в държавните дела, породили сръбско-хърватския и албано-сръбския антагонизъм.

Особено внимание в книгата е отделено на събитията в Косово, станали през 1981 г. Те ясно демонстрират, че Титовия модел се задъхва, а кървавото им потушаване показва, че пред СФРЮ стоят сложни проблеми, залог за които се явява човешкият живот на хиляди югославски граждани. Случилото се в автономния регион води след себе си не само сериозна политическа криза, но икономическо сътресение, поставило югославската икономика в ъгъла. Инфлацията расте с всеки изминал ден, безработицата рязко се увеличава, предприятията работят на загуба. Това поражда национална вражда, притулвана по Титово време от „Братството и единството“. Политическите и битовите сблъсъци на национална основа стават ежедневие, което подрива устоите на държавата. Своеобразния връх на тази дейност е меморандумът на САНИ, получил отговор в словенското списание „Нова ревия“, с което бива дадено началото на необратимите деструктивни процеси в Югославия.

Основна роля за негативните тенденции в страната има Слободан Милошевич. Монографията пределно точно разглежда неговото овластяване, елиминирането на конкурентите му по високите партийни и републикански върхове, както и действията му по стабилизирането на СРС, чрез отнемането на автономията на Косово и на Войводина. Книгата анализира сериозен набор от факти, довели Милошевич до върха в ССК и в СРС и обръща внимание на властовата машина, която той изгражда не само в Сърбия, но и в републиките, в които сръбското влияние е твърде силно. Линията на поведение, поддържана от сръбския ръководител, причинява рани, които не могат да бъдат затворени, а това води до логичния край на югославската агония, заместена от югославския разпад.

6. Социалистическа Югославия в разпад 1989-1992. С., ИК „Арка“, 2021, 280 стр. ISBN 978-954-8356-69-5

В центъра на книгата е поставен проблемът за развитието на социалистическа Югославия след два важни акта, случили се в СФРЮ през 1989 г. – промените в словенската и измененията в сръбската конституция. Действията на Белград и на Любляна ясно показват антагонизма в федеративната държава – от едната страна стои намерението за либерална промяна, представено от словенското ръководство, а от другата страна е сръбското ръководство, желаещо съхраняването на Югославия и засилването на Сърбия във федеративните дела.

Първият сигнал, че СФРЮ крачи ускорено към развала си е XIV конгрес на СЮК, на практика престанал да съществува след неговото прекъсване. Краят на общосъюзната партия лишава социалистическа Югославия от нейния основен идеологически стълб. Титовият тип комунизъм нече не може да скрепява със

„Братството и единството“ народите, населяващи Югославия. Логично – започват деструктивните процеси в СФРЮ. Те са придружени от опитите за икономически реформи, направени от правителството, водено от Анте Маркович, постигнало някои успехи в стопанската сфера, но не съумяло да укроти инфлацията, тровеща живота на обикновените югославски граждани.

Икономическите трудности в Югославия засилват национализма в страната. На неговия път стои титовизма, който набързо е смазан от препускащата кохорта, издигнала националната идея за свое знаме. Нейният път се улеснява от появата на многопартийната система в СФРЮ, забила последния пирон в ковчега на Титовия югославизъм, правейки политическата и икономическата промяна във федеративната държава необратима. Оттук е дадено началото на сецесията сред югославските републики. В Словения и в Хърватско първите свободни избори са спечелени от привържениците на разбирането за т. нар. хлабава конфедерация, носеща перспективата за пълна независимост. В Сърбия положението си на лидер затвърждава Слободан Милошевич, застъпват тезата за сърбизирането на Югославия, имащ подкрепата на черногорските комунисти. В Сараево и в Скопие се стремят да не взимат страна в спора, стараяйки се да се съхрани общата държава, след сериозни структурни реформи. Особен интерес от запазването на СФРЮ демонстрират в край Вардар. Тамошната номенклатура не само се страхува за привилегиите си, но и от процеса на „ребългаризацията“, ако македонизмът изгуби най-верния си съюзник – югославизмът.

Голямата стъпка към разпада на Югославия е войната в Словения, последвана от конфликта в Хърватско. Става ясно, че сръбското ръководство и югоконсерваторите са готови на всичко, за да преустановят отделянето на „северните републики“ от съюзната държава. Двете войни се превръщат в общоевропейски проблем. В югославската драма активно се намесват не само ЕИО, но и САЩ и колабиращият СССР. Опитът им да спрат кръвопролитие в Словения успява, но хърватският казус се явява далеч по-заплетен. Белград не отстъпва от разбирането си за събирането на всички сърби в една държава, което още повече засилва хърватския национализъм и страха в Сараево и в Скопие от евентуално поглъщане в сръбска Югославия. Великите сили също се колебаят. САЩ допоследно остават на позицията за запазването на Югославия, докато Германия търси своя исторически реванш. В крайна сметка надделява Берлин, наложил признаването на словенската и на хърватската независимост, с което на 15 януари 1992 г. Титова Югославия, във вида завещана от маршала престава да съществува. На същата дата официална София признава самостоятелността на Република Македония и на Босна и Херцеговина, с което СФРЮ минава в историята.

II. НАУЧНИ СТАТИИ:

1. Един епизод от българо-американските отношения. Доминик Мърфи и Андрей Ляпчев, – В: Българо-американски културни и политически връзки през XIX - първата половина на XX век. С., 2004, стр. 232-242. ISBN 954-072-111-3.

В изследването се поставя акцент върху ролята на Д. Мърфи за сключването на т. нар., Солунско примирие, чрез което България излиза от военните действия на Първата световна война. Проследени са отношенията между американския дипломат и министър Ляпчев, който оглавява българската делегация по примирието. Изтъкнати са сърдечните жестове, които прави Мърфи към българската страна, спомогнали за сключването на споразумението с Антантата.

2. Как София се поучи от Белград. Минало, 2006, № 2, стр. 82-87. ISSN 1310-34156.

Изследването обръща внимание на мероприятията, които българските власти извършват след преврата от 19 май 1934 г., и тяхното сходство с инициативите, реализирани от крал Александър I Караджорджевич в КСХС, след налагането на диктатурата му, станала факт през 1929 г. Изведени са приликите и разликите между деветнадесетомайския режим в България и този на югославския монарх, явяващ се първоизточник на идеите, прокарани от звенарите и на военните след 19 май.

3. Доминик Мърфи – един приятел на българите. Македонски преглед, 2006, № 4, стр. 117-128. ISSN 0861-2277.

Текстът запознава читателя с дейността на Мърфи в България и с неговата ангажираност към българската кауза към края на българското участие в Първата световна война и непосредствено след нея. Подчертана е съпричастността на американския дипломат с тежненятия на македонските българи и с техните надежди, че САЩ могат да бъдат безпристрастен арбитър по македонския въпрос, навлязъл в още по-сложна фаза след края на световния военен конфликт.

4. „Царят-отец“ или „народният цар“ – кратки размисли върху битието на двама български монарси. – В: Преломни времена. Сборник в чест на проф. Любомир Огнянов. С., 2006, стр. 261-266. ISBN 978-954-07-2429-4.

В изследването се сравняват личните режими на цар Фердинанд I и на цар Борис III. Прави се изводът, че при Фердинанд съществува по-свободна политическа атмосфера, въпреки че държавният глава остава последната инстанция в страната. Чрез историческо „контрастиране“ се стреми да подчертая, че при неговия син и наследник, опозиционната дейност бива приглушена до минимум. С това митът за „добрия“ цар Борис III, за „народния цар“ е поставен на сериозна историческа критика, което е и основен принос за статията, отличаваща се от

писанията за „демократичността“ на цар Борис III, доминиращи днес в българската историопис.

5. Андрей Ляпчев и семейство Каравелови. – В: Андрей Ляпчев. Изкуство, култура, политика. С., 2006, стр. 72-77. ISBN 954-91697-8-2.

Статията обръща внимание на близкото приятелство между Ляпчев и семейство Каравелови, на отношенията между българина от Македония и П. Каравелов, както и на дружбата на Ляпчев с Мина и с Лора. Обръща се внимание на обстоятелството, че именно Ляпчев е този, който запознава Яворов с Лора, тъй като поетът и политикът се познават покрай дейността им в национално-освободителното движение на македонските българи.

6. Иван Михайлов и ВМРО през погледа на съвременната българска историография. – В: Предизвикателствата на промяната. С., 2006, стр. 232-237. ISBN 954-07-2439-2.

Трудът подлага на критичен анализ някои от новите исторически писания, посветени на личността и делото на Ив. Михайлов. Застъпва тезата за напълно излишното налагане на своеобразен исторически култ към Ив. Михайлов, станало толкова осезаемо след промените от 1989 г. Не трябва да се забравя за естеството на неговите деяния, стрували живота на десетки българи, виновни само за това, че са се намирали в опозиция на амбициозния водач на организацията.

7. Народно-социално движение (Сговор). Исторически преглед, 2007, № 1-2, стр. 114-133. ISSN 0323-9748.

Статията е посветена на НСД – партия, оглавена от проф. Цанков, появила се на политическия небосклон след разпада на Демократическия сговор, през 1932 г. Въз основа на богата документация е обрисувана е структурата на формацията, начинът ѝ на финансиране, нейната идеология, политическите ѝ цели и средствата за тяхното постигане. Отделено е внимание на личността на проф. Цанков, на неговите политически амбиции, както и на желанието му на всяка цена да се добере до властта, независимо от последствията.

8. Посегателствата върху височайшата особа. – В: Военни съюзи и коалиции през XX век. С., 2007, стр. 197-203. ISBN 978-954-509-403-3.

В статията са представени са любопитни факти по проблематиката, като на преден план е изведен политическия мотив за евентуалната физическа ликвидация на монарха, при замисляните срещу него посегателства. Не са подминати и личните качества на монарха, както и неприязънта му към заобикалящите го хора, на които той гледа „отгоре“.

9. Пактът за „Вечно приятелство“ в контекста на българския национален въпрос. Списание на Българската академия на науките, 2008, № 1, стр. 33-42. ISSN 0007-3989.

На базата на богат изворов материал, изследването се занимава с българо-югославските отношения в навечерието на Втората световна война и с опитите на официална София да подsigури югославския неутралитет за реализацията на мирната ревизия на Ньойския договор. В името на това българската страна замразява македонския въпрос, получавайки устни гаранции за югославска подкрепа относно българските надежди за възвръщането на Южна Добруджа и на Западна Тракия.

10. Деветнадесетомайците, ВМРО и българо-югославското сближение. – В: Историята – професия и съдба. Сб. в чест на чл.-кор. Георги Марков. С., 2008, стр. 375-395. ISBN 978-954-378-025-9.

В центъра на историческото изследване е поставено желанието на деветнадесетомайската власт да ликвидира Вътрешната организация, за да се постигне по-бързо и по-ефикасно затопляне на българо-югославските отношения. Подчертано е, че в дъното на това стремление стои решимостта на звенарите и на военните да се премахне т. нар. „държава в държавата“ на ВМРО в Югозападна България. В статията проследявам и отношението на крал Александър към властта в царството и към неговия „колега“ цар Борис III, както и отзвука от убийството на югославския монарх в Марсилия и значението на този акт за разбирателството между София и Белград.

11. Андрей Ляпчев и българската независимост. Известия на държавните архиви, 2008, том 95-96, стр. 18-25. ISSN 0323-9780.

Статията, която е написана въз основа на документи, съхранявани в ЦДА, е посветена на ролята на Ляпчев за признаването на обявената през 1908 г., българска независимост. В качеството си на министър в кабинета на Демократическата партия, той води делегацията по подписването на споразумението между София и Цариград, припознаващо самостоятелността на царството.

12. Свещеният огън – 1941 г. – В: Култура и културна политика в България 1879-1944 г. Пазарджик, 2008, стр. 118-120. ISBN 978-954-91740-3-8.

Трудът обръща внимание на свещения огън, запален през 1941 г., като символичен акт за постигнатото българското национално обединение, осъществено след възвръщането на Южна Добруджа, както и на Вардарска Македония, Западните покрайнини и Западна Тракия. В статията застъпвам тезата, че това обединение зависи изключително от немските успехи по фронтове. Резултатът от това е печално известен, превръщайки българското единение в невъзможен историко-политически акт.

13. За грузино-осетинския конфликт. Ново време, 2008, № 11, стр. 83-88. ISSN 0323-9055-20660.

В центъра на статията е поставям избухналият през 2008 г., конфликт между Грузия и Южна Осетия. Посочвам причините за сблъсъка, ролята на САЩ и на Русия в него, както и тежките последствия от авантюрата на грузинския президент

Саакашвили. В текста правя някои анализи и прогнози, сред които е съждението, че събитията в Кавказ са лабораторията за следващия голям сблъсък между Вашингтон и Москва – този за бъдещето геополитическо развитие на Украйна.

14. Лявата политическа идея през погледа на проф. Александър Цанков. – В: Изследвания по история на социализма в България 1891-1944. Том I. С., 2008, стр. 308-323. ISBN 978-954-92194-6-3.

Изследването е посветено на ранните години от обществената дейност на Ал. Цанков, когато той е под силното влияние на социалдемократията и даже членува в редовете на българските широки социалисти. Трудът очертава еволюцията на Цанков към крайнодясното, откъдето идва генерирането на ненавистното му отношение към левите политически тенденции в царството, избуяли след края на Първата световна война. Представя се и мнението на професора за Комунистическата партия, за събитията от септември 1923 г., за случващото се в страната след 1925 г., и за кризата в деветоюнското управление.

15. Пактът за „Вечно приятелство“, или осъществили се българо-югославското сближение? Токови Историје, 2008, № 1-2, стр. 38-54. YU ISSN 0354-6497 (Република Сърбия).

Статията е предназначена най-вече за сръбската историческа публика, като тя поставя в центъра си пакта за „Вечно приятелство“, между България и Югославия, подписан от Кьосеиванов и Стоядинович в началото на 1937 г. В труда подробно разглеждам изгодата за Белград от споразумението, тъй като Кралство Югославия си осигурява замразяването на македонския въпрос, от страна на официална София, давайки несигурни гаранции за неутралитет при евентуалната реализация на българските ревизионистични желания, спрямо Румъния и Гърция.

16. Щрихи към портрета на Кирил Дрангов. Библиотека, 2010, № 2-3, стр. 52-61. ISSN 0861-847X.

Изследването представя накратко животът и делото на К. Дрангов. На базата на неговото лично досие, съхранявано в АМВР, се разкрива неговата биографията и някои лични моменти от нея. Обръща се внимание на Дранговата дейност във Вътрешната организация, участието му в наказанието на убийцата Т. Александров, отношенията му с Ив. Михайлов, съдбата му след преврата от 19 май 1934 г. и т. н. Не съм подминал и неговата гибел с оръжие в ръка, след 9 септември 1944 г.

17. За българската независимост, ковачът и неговата ръка, нажеженото желязо и клещите. – В: Независимостта на България 1908 г. – поглед от XXI в. С., 2010, стр. 234-239. ISBN 978-954-2903-02-4.

Изследването поставя на критика действията на българските управляващи през 1908 г., и най-вече тези на монарха, тъй като и до днес българската историческа наука избягва да се занимава с едноличните действия на цар Фердинанд I, направени от него покрай обявяването на независимостта. В текста критично се разглеждат ходовете на официална София, около обявяването и

припознаването на българската независимост, като се изтъква потайната роля на цар Фердинанд и съобразяването му с австро-унгарските интереси, вместо с българските, което води до редица неприятности за страната след 1908 г.

18. Почему распаласъ Югославия? Краткий обзор событий и причин от Тито до Милошевича. – В: *Imagines Mundi*. Альманах исследований всеобщей истории XVI-XX вв. Балканика. Выпуск 2. Екатеринбург, 2010, стр. 248-257. ISBN 978-5-7741-0145-0 (Руска федерация).

Статията представя пред руската публика анализ на причините за разпада на социалистическа Югославия. Проследени са предпоставките за сериозната вътрешно-политическа криза в страната, особено след смъртта на Тито. Разглеждат се отношенията между Любляна и Загреб, от една страна, и Белград от друга, както и желанието на сърбомански настроените политици в НРМ за запазването на политическа близост между Скопие и Белград.

19. Как завърши Първата световна война за България. – В: *Първата световна война и събитията на добруджанския фронт*. Тутракан, 2011, стр. 160-164. ISBN 978-954-9971-56-9. .

Трудът дава някои оценки за последния етап от Първата световна война и участието на България в нея. Акцент се поставя върху политиката на българския елит, несъумял да прозре последствията от включването на България на страната на Централните сили. Направен е анализ на последствията от загубата в конфликта и са очертани тежките последствия на българската национална кауза, които биват пряко следствие от тежкото българско поражение.

20. Съюзът „Българска родна защита“ в светлината на българския национален въпрос. Военно-исторически сборник, 2011, № 4, стр. 129-139. ISSN 0204-4080.

В изследването се представят разбиранията на СБРЗ за българския национален въпрос, след края на Първата световна война. Анализират се тезите на организацията във връзка с българските малцинства в съседните на България държави; външната политика на софийските кабинети; изходите от трудната ситуация, в която изпада царството след Ньойския договор и т. н. Посочват се рецептите, които според СБРЗ ще позволят на страната отново да заеме достойно място на Балканския полуостров.

21. България и младотурската революция (11 юни 1908 – 6 април 1909). – В: *Collegium Historicum*. Том II. С., 2012, стр. 27-37. ISBN 978-954-617-115-3.

В този труд се спирам на отношенията между София и Цариград, след избухването на Младотурската революция. Акцентира се върху обявяването на българската независимост и преговорите около нейното признаване, като наблягам

върху връзката между избухването на революцията и провъзгласяването на българската самостоятелност.

22. Why did Yugoslavia Break Up? A View From Outside. Токови историје, 2012, №2, стр. 265-271. YU ISSN 0354-6497 (Република Сърбия).

Статията има за цел да представи пред сръбската научна общественост причините за дезинтеграционните процеси в социалистическа Югославия, катализирани след кончината на маршал Тито. Те са групирани и анализирани, според тяхната важност и съгласно значението, което имат при югославския разпад. Причините за изчезването на СФРЮ от политическата карта на света са сведени до икономически, политически, обществено-битови и геополитически, които подсказват, че съществуването на многонационалната страна след времето на падането на берлинската страна бе на практика невъзможно.

23. Съюзът на българите-фашисти и отношението му към националния въпрос. Македонски преглед, 2012, № 2, стр. 57-68. ISSN 0861-2277.

В този текст представям вижданията на СБФ към българската национална проблематика, след края на Първата световна война. Набелязвам еволюцията на формацията по редица аспекти на националното питане, както и рецептите, които тя дава, за да се реши националния въпрос. Едновременно с това обръщам внимание на радикализацията на формацията с течението на времето и оформянето ѝ като крайна реваншистка организация, максимално доближила се до агресивния фашистки облик.

24. Bulgaria and the Young Turk Revolution. The Beginning of the End of the Ottoman Empire. – В: Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012, № 2, pp. 81-90. ISSN 2146-4936 (Република Турция).

Статията е посветена на отношенията между Княжество България и Османска Турция, след избухването на Младотурската революция. Акцентира се върху съдбата на султанската държава след революционния акт и опитът на българската страна да се възползва от събитията в Цариград, за да се обяви и признае българската независимост. Трудът осветлява и положението в Македония по това време, разкривайки някои нелицеприятни факти около българското национално-освободително движение в областта.

25. Кръпките по дрехите на македонизма. Македонски преглед, 2013, № 3, стр. 101-106. ISSN 0861-2277.

Статията е фокусирана към първите години от самостоятелния живот на РМ и стремежът на скопския елит да запази югославския дух в младата държава. Обръща се внимание на засилената антибългарска кампания в югозападната ни съседка, на проблемите между „македонци“ и албанци в РМ, както и на развихрилия се античен македонизъм, форсиран от проекти като „Скопие 2014“.

26. Итоги Первой мировой войны для Болгарии и судьба Балкан. – В: Первая мировая война – Пролог XX века. Москва, 2014, стр. 319-323. ISBN 978-5-94067-422-1 (Руска федерация).

Статията е насочена към руската историческа аудитория и представя българската гледна точка за съдбата на България и на българския национален идеал, сред края на Първата световна война. В труда българското поражение в глобалния конфликт се разглежда през призмата на балканските реалности, когато българските съседи заграбват изконни български земи, поставяйки царството в пълна международна изолация.

27. Bulgaria and Yugoslavia on the eve of the April War. – В: Срби и рат Југославији 1941 година. Београд, 2014, стр. 189-194. ISBN: 978-86-7005-114-0 (Република Сърбия).

Изследването е посветено на българо-югославските отношения в навечерието на Втората световна война. Акцентът е поставен върху опитите на двете страни за координирани действия, запазващи възможността за политически маневри, при дадени обстоятелства. Посочени са и компромисите, направени от София, за да се стигне до подобна съвместна акция. Подчертава се и стремежът на двете страни към паралелно присъединяване към Тристранния пакт – желание, което пропада, поради преврата в Белград, насочен срещу политиката на принц Павел.

28. Българската историческа книжнина за Охридското въстание. – В: 100 години от Охридско-Дебърското въстание. С., 2014, стр. 103-109. ISBN: 978-954-290-314-7.

В тази историографска статия се проследява българската историческа литература, посветена на Охридското въстание. Прави се анализ на някои от изследванията и се обобщават постигнатите от тях научни резултати. Под внимание се взема книжнината, посветена на събитието, видяла бял свят за един дълъг период от време – от Първата световна война до нашето съвремие.

29. The Balkan Wars in the Bulgarian Art: Artists and Paintings. – В: The Centenary of the Balkan Wars 1912-1913. Contested Stances. Vol. II. Ankara, 2014, pp. 1233-1242. ISBN 978-975-162-942-5 (Република Турция).

В труда са представени основните произведения на най-известните български живописци, творили към началото на XX век, посветили едни от най-хубавите си произведения на Балканските войни и на героизма на българския войник. Статията представя най-значимите картини на Вешин, Майстора, Митов и др., български художници, видели с очите си величието на победите, но и жестокостта, която неминуемо води след себе си войната.

30. Political Circle "Zveno" between Sofia and Belgrade 1934-1935. Токови историје, 2014, №3, стр. 89-98. ISSN 0354-6497 (Република Сърбия).

Изследването има за цел да представи общественото поведение и идеите на кръга „Звено“, за вътрешно и външното политическо развитие на Царство България и по-специално за отношенията между София и Белград, които са в центъра на програмата на формацията. В статията обръщам внимание и на ролята, която „Звено“ играе в белградските планове, относно България.

31. The Administrative Division of Bitolya (Monastir) Vilayet. – В: Историја и географија. Сусрети и прожимања. Београд, 2014, стр. 41-51. ISBN 978-86-80029-62-7 (Република Сърбия).

Статията проследява административното развитие на Битолския вилает – неговите граници, които се променят с времето и тези на териториалните единици, които съставят вилаета – нахии, кази, санджаци. Посочват се политическите причини, поради които турските власти определят очертанията на вилаета, с цел да контролират по-добре българското население в него. В този контекст бива маркирана и цялостната административна система в турската империя, както и нейното развитие и законодателно уреждане.

32. From Enemies to Allies. Bulgaria and the Ottoman Empire on the Eve of the First World War 1914-1915. – В: Understanding the First World War at its Centenary. Istanbul, 2015, pp. 85-90. ISSN 978-975-409-702-3 (Република Турция).

В центъра на труда стоят българо-турските отношения в навечерието на присъединяването на Царство България към лагера на Централните сили. Описани са българо-турските преговори по отстъпването на царството на близо 2000 км² край Одрин, като залог за българското ориентиране към Берлин, Виена и Цариград. С тази териториална промяна България получава своето най-голямо разширение, което е международно признато – малко над 114 км².

33. Балканский гамбит. Присоединение Болгарии и Югославии к Тройственному союзу. – В: Вторая мировая война в истории человечества 1939-1945 гг. Москва, 2016, стр. 250-262. ISBN 978-5-901882-60-3 (Руска федерация).

Изследването е посветено на отношенията между България и Югославия в навечерието на присъединяването на двете страни към Оста. Посочени са интересите на великите сили, спрямо двете страни към онзи времеви период и са посочени причини за преврата в Белград – акт, който предрешава германското решение да се предадат Вардарска Македония и Западните покрайнини на България.

34. За Скопие и за новата му премяна. Македонски преглед, 2016, № 1, стр. 91-102. ISSN 0861-2277.

Статията подлага на анализ историко-архитектурното развитие на град Скопие, във връзка с проекта „Скопие 2014“. Последният съдържа в себе си ясно политическо послание, което впрочем обезобразява града и подменя неговата памет и идентичност. Изследването изтъква обстоятелството, че историческото наследство на Скопие, органически отхвърля натрапеното му ново лице, носещо единствено разделение сред обществеността в РМ.

35. Bulgarian Fascism and the Intellectuals 1927-1941. – В: *Intelectualii politiciisi politica intelectualilor*. Bucuresti, 2016, p. 322-332. ISBN 978-606-537-300-6 (Република Румъния).

Трудът дава отговори за въпросите за популярността на крайнодесните идеи сред част от българската интелигенция. Посочват се причините за тази популярност, както и резултатите от включването на някои български интелектуалци към крайнодесните формации в Царство България. Същевременно се набляга и на някои различия в разбиранията за крайнодясното сред българските интелектуалци.

36. Бегъл поглед върху развитието на монархическия институт в Третата българска държава (до 19 май 1934 година). – В: *Историкът – изследовател и популяризатор*. Сб. в чест на акад. Георги Марков. С., 2017, стр. 93-103. ISBN 978-954-09-1108-3.

Статията подлага на научна „дисекция“ характера на монархическия институт в България, от времето на княз Александър до царете Фердинанд I и Борис III. Анализират се правомощията на монарха, неговата роля в държавното управление, участието му при вземането на важните решения за страната, човешкият облик на владетелите, отношенията им с разните партии и формации и т. н. Наблегнато е и на някои любопитни исторически факти, като размерът на цивилната листа през годините, въздигането на цар Борис III за български монарх в нарушение на Търновската конституция и т. н.

37. Фашизъм – националсоциализъм. *История*, 2019, № 1, стр. 50-57. ISSN – 3710.

Изследването се спира върху причините за появата на италианския фашизъм и на германския националсоциализъм, като прави паралел между двете крайнодесни идеологии, свързвайки до известна степен възхода им с набиращия скорост болшеvizъм в Русия. В статията се набляга върху общото, но и различното между фашизма и нацизма. Подчертава се, че въпреки редица крайности режимът на Мусолини в Италия е по-мек от този на Хитлер в Германия. Посочени са редица нюанси, които отличават двете идеологии и начинът им за упражняване на властта. Отделя се внимание и на народопсихологията на италианската и германската нации.

38. ECONOMIC, SOCIAL AND POLITICAL SITUATION IN THE SOCIALIST FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA AFTER TITO'S DEATH (ACCORDING TO THE NOTICES OF THE BULGARIAN DIPLOMATS IN BELGRADE). – В: *TEMATSKI ZBORNIK RADOVA MEĐUNARODNOG*

ZNAČAJA. SOCIJALNA POLITIKA U SRBIJI NA RASKRŠĆU VEKOVA. BEOGRAD, 2019, PP. 273-283. ISBN 978-86-81394-05-2 (VŠSR).

В центъра на изследването стоят политическите, икономическите и социалните проблеми на СФРЮ непосредствено след смъртта на Тито, описани съгласно рапортите на българските дипломати в Белград. Статията разкрива празнотата на югославската държава, борбата за власт сред белградския елит и сериозните финансови въпроси, които трябва да решават властовите наследници на маршала. Разгледан е още и албанският проблем в съюзната държава, като част от най-сериозните изпитания, изправили се пред властите в Белград.

39. АКЦЕНТИ ВЪВ ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА НА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ СЛЕД ГЛОБАЛНИТЕ ПРОМЕНИ ОТ 1989 Г. – В: ЦЕНТРАЛНА ЕВРОПА И БАЛКАНИТЕ XIX - XX ВЕК. СБОРНИК В ПАМЕТ НА ПРОФ. МИЛЧО ЛАЛКОВ. С., 2019, СТР. 265-273. ISBN 978-954-07-4720-0.

Статията поставя акцент върху външната политика на Република Турция след глобалните промени, станали през 1989 г. Разглеждат се някои вътрешно-политически аспекти на турското обществено развитие, даващи аргумента на официална Анкара да води все по-активно поведение във външната политика. Изследването обръща внимание на личността на Ердоган, неговата доктрина за ролята на Турция в световните дела и в частност отношението на Анкара към София.